

Orešac, arheološko istraživanje 2008. g.

Orešac, Archaeological Excavations in 2008

Kristina Jelinčić

Primljeno/Received: 08. 04. 2009.
Prihvaćeno/Accepted: 22. 05. 2009.

Rad donosi sažeti prikaz istraživanja provedenih na višeslojnom lokalitetu Orešac u općini Suhopolje kod Virovitice. Ovo je nastavak istraživanja iz 2007. godine te je prošlogodišnja sonda produbljena i proširena. Definirane su nove arheološke cjeline i slojevi iz vremena kasne antike. Među brojnim i raznovrsnim nalazima pozornost privlači velika količina troske i nekoliko ulomaka peći, što zajedno upućuje na postojanje metalurške djelatnosti.

Ključne riječi: Bolentio, mutatio Bolenta, Orešac, Suhopolje, Virovitica, Virovitičko-podravska županija, antika, keramika, staklo, troska, istraživanje

Key words: Bolentio, mutatio Bolenta, Orešac, Suhopolje, Virovitica, Virovitica-Podravina County, Antiquity, pottery, glass, dross, excavation

Uvod

U okviru projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa: "Srednjovjekovno arheološko nasljeđe Hrvatske (5.-17. st.)", obavljeno je arheološko iskopavanje u Orešcu u rujnu 2008. godine. Voditelj projekta je znanstveni savjetnik Instituta za arheologiju, prof. dr. sc. Željko Tomičić, a ovaj projekt je financirao iskopavanje. Pomoć pri organizaciji i logistici u ovogodišnjem istraživanju nesebično je pružila Općina Suhopolje sa svojim suradnicima. Voditeljica istraživanja je mr. sc. Kristina Jelinčić, stručna suradnica-dokumentaristica Instituta za arheologiju.

Ovogodišnje istraživanje je nastavak prošlogodišnjega probnog istraživanja, gdje se na k.č. 158, iza kuće Orešac 119, otvorila sonda površine 20 m². Ta je sonda ponovno otkrivena te se nastavilo s njenim istraživanjem, a proširena je i prema jugu. Radi se o zemljištu vlasnika Petra Lukinića iz Orešca 119.

U istraživanjima koja su trajala od 8. do 13. rujna 2008. sudjelovali su, pored voditeljice istraživanja, i studentica Anja Bertol iz Zagreba (apsolventica odjela za arheologiju FF u Zagrebu) i 6 fizičkih radnika iz Virovitice i Orešca.

Istražena je površina od 40 m², i to površinski sloj, subhumusni recentni sloj, dva antička sloja te tri ukopa. Na kraju istraživanja definiran je novi sloj iz kojeg su poliranjem pronađeni predmeti iz vremena antike te 4 nove zapune.

Sve što je otkriveno, snimljeno je mjernom stanicom zahvaljujući geodetskim točkama koje je postavio Vilim Mišak, dipl. inž. geodezije iz Virovitice.

Za ovogodišnje istraživanje izdana je dozvola Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne Baštine, Konzervatorskog odjela u Požegi.

Povijest istraživanja

Prva arheološka sondiranja obavila je Dorica Nemeth Ehrlich iz Arheološkog muzeja Zagreb 1984., 1987. i 1988. godine (Nemeth – Ehrlich 1985; Nemeth – Ehrlich 1986; Jančevski 1991; Salajić 1993; Salajić 1994; Salajić 1996). Tim istraživanja slijedilo je istraživanje dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan iz Instituta za arheologiju u suradnji s Gradskim muzejom Virovitica 1997. godine (Sekelj Ivančan 1997; Sekelj Ivančan 1999-2000). U više navrata je nakon ovoga posljednjeg istraživanja Gradski muzej Virovitica vodio istraživanja na više položaja u Orešcu (Salajić

2006; Salajić 2007).

Prilikom rekognosciranja suhopolske općine, djelatnici Instituta za arheologiju su rekognoscirali i Orešac i njegovu blizu okolicu, pri čemu su otkrili niz zanimljivih položaja, nastanjenih od prapovijesti do srednjeg vijeka. U rekognosciranju su sudjelovali dr. sc. Marko Dizdar, mr. sc. Tatjana Tkalčec i mr. sc. Darija Ložnjak-Dizdar (Tkalčec, Ložnjak 2000; Tkalčec, Ložnjak, Dizdar 2001; Tkalčec, Ložnjak, Dizdar 2002).

Ovogodišnje istraživanje dalo je naslutiti postojanje obrtničko-metalurške djelatnosti na temelju znatne količine troske kao ostatka i tragova peći za preradu željezne rude, a na temelju nalaza posudica za lijevanje s tragom staklaste troske i ljevaoničko-obrtničke djelatnosti. To u svakom slučaju upotpunjava sliku Bolencija.

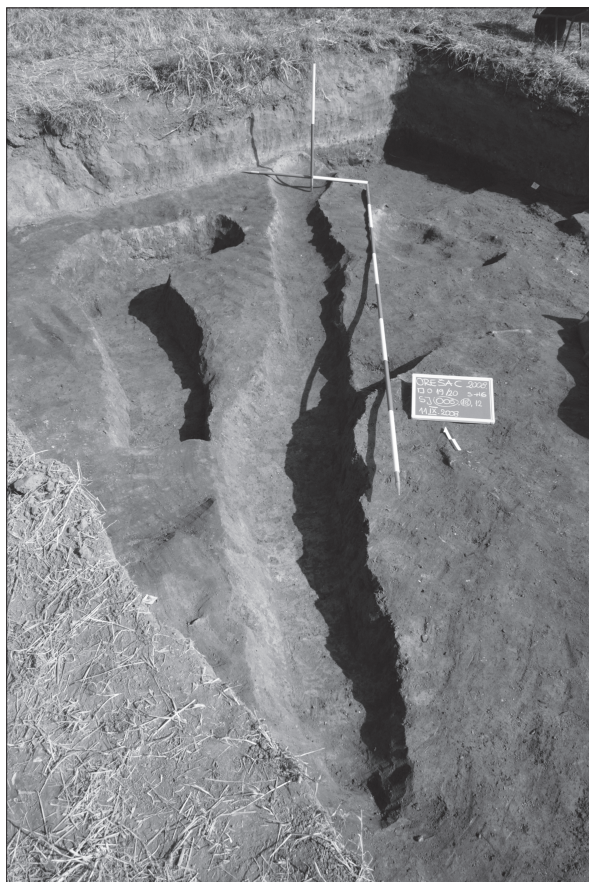
Rezultati istraživanja 2008. g.

Istraživanje 2008. godine nastavljeno je u sektoru H 6 u kvadrantu O/P 20, istraživanom 2007. godine (Jelinčić 2007; Jelinčić 2008) te u kvadrantima O/P 19, južno od njih. Zemlja iz prošlogodišnje sonde je uklonjena strojno, a površinski sloj je, kao i ostali slojevi, istražen ručnim iskopom. Humusni sloj u novoistraženom dijelu je tanji, vjerojatno zbog toga jer se prošlogodišnja sonda nalazi na rubu njive i orane površine. Ispod humusnog sloja je u kvadrantima O/P 19 otkriven sloj SJ 003, koji se ispod humusnog sloja nalazio i u prošlogodišnjem iskopu. Radi se o sloju vrlo nalik humusu, od njega je nešto tamniji te se pri poliranju trga. U njemu je pronađeno novovjekovnih nalaza. Pretpostavlja se da je to recentni sloj dubljeg oranja.

Ispod tog sloja, prošle godine uočeno je više ukopa od kojih su istraženi SJ 5, 7 i 11. SJ 5, ukop kanala koji se pruža sjever-jug, nije bio istražen u cijelosti jer se pružao pod južni profil. Ove godine je taj južni dio kanala definiran i istražen do kraja. Na toj razini definirana su još dva ukopa SJ 16 i SJ 18. Oni su stariji od tri navedena ukopa, iako su ukopani s razine sloja SJ 12 koja se nalazi ispod sloja SJ 003. Stariji su zbog toga jer je ukop SJ 7 ukopan u ukop SJ 18, a ukopi 11 i 5 su presjekli ukop SJ 16.

Humus SJ 001 započinje na 110,586, a završava na 110,363 m. To je tamnosivosmeđa (10 YR3/1 very dark gray) zemlja s mrvicama opeke i nalazima.

Sloj ispod humusa SJ 003, započinje na 110,363, a završava na 110,089 m. On je tamno gotovo crne boje (10 YR3/1

1. Ukop SJ 005 – kanal (foto: M. Ferenčević)

1. Ditch SU 005 – channel (photo: M. Ferenčević)

very dark gray), sa sitnim primjesama opeke i kamenčića, a vidno je primjetno kako opeke ima više nego u humusnom sloju. Ovaj sloj se pri poliranju trga.

Ispod sloja SJ 003, nalazi se sloj 12, zelenkasti (2,5 Y 3/2 dark grayish brown) antički sloj. On se nalazi zapadno od kanala SJ 005 i djelomice istočno od njega. Istočno od kanala, nalazi se također SJ 12, međutim, tu je tanji i ispod njega nalazi se vrlo šareni sloj SJ 21 s puno materijala. SJ 12 počinje na 110,89, a završava na 109,92 m. U ovom sloju pronađena je keramika, metal, troska, kamen, staklo, pehar s naborima, kameni žeton.

Sloj SJ 21 nalazi se dijelom ispod SJ 12, a dijelom ispod SJ 003. Počinje na 110,174, a završava na 109,942 m, šaren je s puno mrlja žute boje (5YR 3/2 olive yellow). U sloju je pronađena keramika, kamen, staklo, metal, opeka, troska, novac, posudica za lijevanje, keramički žetoni.

Tijekom ovog istraživanja, do kraja je istražen SJ 5 – kanal i dva nova definirana ukopa SJ 16 i 18. Nakon njihova praznjenja skinuti su slojevi 12 i 21. Ispod njih definiran je novi svijetlozeleni sloj sa smeđim mrljama te četiri ukopa koja su dokumentirana kao zapune.

Kanal SJ 005

U ovom ukopu pronađeno je najviše nalaza antičke keramike, ali je pronađeno i troske, stakla i opeke. Širina i dubina ukopa variraju. Kako je istražena mala površina, za sada nije jasan kontekst ovoga kanala kao i drugih ukopanih objekata. On počinje na 110,140, dno je na 109,902 m, a zapuna je zelenkaste boje (5Y4/2 olive gray).

Ukop SJ 16

Ovaj ukop presječen je kanalom L oblika u tlocrtu SJ 11 i uzdužnim kanalom SJ 5. Istražen je dio koji je bio u sondi, a

dio se nalazi pod istočnim profilom. U zapuni nije bilo mnogo nalaza, a pronađeni su ulomci keramike i kamena. Iz zapune je uzet uzorak ugljena. Ukop počinje na 110,176, a dno je na 109,873, zapuna je miješana s tragovima smeđe i zelene boje (2,5 Y 4/3 olive brown).

Ukop SJ 18

Ovaj veliki ukop presječen je ukopima SJ 7, 5 i 11. On je ukopan na zapadu u SJ 12 i na jugu u SJ 21. Istočni i sjeverni dio ukopa su pod profilom. U zapuni je pronađena velika količina keramike, zatim stakla, troske i različitih metalnih predmeta, ulomci opeke i uljanice. Pronađen je novac, igla (možda dio fibule), koštani i keramički žeton. Zapuna je rahla s primjesama opeke i gara, tamnosive boje (10 YR 3/2 very dark grayish brown), a počinje na 110,09 i završava na 109,858 m.

Kako se ovdje istražila mala površina od 40 m², nije jasan kontekst i uloga ovih objekata i postanak tih slojeva. Za njihovo potpuno razumijevanje potrebno je istraživanje na većoj površini. Veća količina troske kao rezultat prerade željezne rudače i ulomci same peći ukazuju na blizinu peći (možda i više njih) za preradu željezne rude. Pored troske, ono što upućuje na metaluršku djelatnost je nalaz dvije posudice za lijevanje metala (moguće je da se radi o lijevanju olova ili srebra).

Zbog velike količine grube kuhinjske keramike, postavlja se pitanje proizvodnje takvog materijala za svakodnevnu upotrebu. Uza sami lokalitet je rijeka Brežnica koja ne presušuje ni ljeti, a uz čiju se obalu nalazi više gliništa. S četiri su uzeti uzorci gline kako bi se napravila njena analiza te usporedba s grubom keramikom domaće proizvodnje. Pretpostavlja se proizvodnja ovakve vrste keramike u Orešcu ili u neposrednoj blizini jer je nelogično da se takva nekvalitetna i krhka roba prevozila iz udaljenih krajeva.

Nalazi

Keramika

Među keramikom najbrojnija je gruba kuhinjska keramika jednostavnih oblika. Radi se o uglavnom o loncima, ali ima i vrčeva i zdjela. Oni su izrađeni od pročišćene gline s vrlo malo primjesa, pretežno su crne boje pečenja, a neke od posuda imaju i tragove premaza pa su mogle služiti za držanje i čuvanje tekućih sadržaja. Također su zastupljeni ulomci tere sigilate različitih radionica. Pronađena su dva ulomka lampica, crveno pečene keramike, a dio takvog materijala je slikan crvenom bojom. Ima malo ulomaka žuto pečene keramike. Tipološki, prevladavaju vrčevi, ali ima i zdjela i tanjura te nešto čaša. Od čaša zanimljiv je i primjerak pehara s naborima sive boje pečenja (Faltenbecher). Što se tiče ukrasa, oni ovise o vrsti keramike. Na sigilati ima reljefnih ukrasa s prikazima ljudi, životinja i flore, na crveno pečenoj keramici ima ukrasa slikanjem i ureza koncem. Od keramičkih predmeta pronađeno je više žetona različitih dimenzija. Od keramike su izrađeni i ulomci dviju posudica za lijevanje metala. Na jednoj od njih je pronađena troska.

Metal

Pronađen je rimski novac, nekoliko igala za koje se pretpostavlja da su dio fibula. Ima čavala i klinova, ali uglavnom se radi o korodiranim predmetima čija će se funkcija vidjeti nakon konzervacije.

Staklo

Od staklenih predmeta pronađeno je nekoliko ulomaka kasnoantičkih narukvica te mnoštvo ulomaka različitih staklenih posuda i jedna perlica. Radi se o staklu različite boje: bijele, plave i zelene različitih nijansi.

Kosti

Pronađeno je više životinjskih kostiju, a na nekima ima i tragova mesarenja. Od koštanih predmeta pronađen je jedan

2. Aleksandar Sever (222. – 235.). Avers: IMP C M AVR S(EV) (ALEXAND) AVG, Revers: P M TR P II (COS P P) (foto: H. Jambrek)

2. Alexander Severus (225–235). AV: IMP C M AVR S(EV) (ALEXAND) AVG REV: P M TR P II (COS P P) (photo: H. Jambrek)

ukrašeni koštani žeton.

Troska

Pronađena je znatna količina troske koja je ostatak prerađene željezne rudače. Radi se o manjim komadima staklastog plavog sjaja i o velikim komadima znatno veće težine. Pronađeni su i ulomci opeka koji su prepečeni s jedne strane, a mogli bi biti ulomci same peći.

Opeka

Čest nalaz na antičkim lokalitetima je sigurno opeka. Tako je i u Orešcu ove godine pronađeno više ulomaka opeke, a radi se o ulomcima tegula i imbreksa i drugih vrsta građevinske keramike.

Kamen

Od pronađenog kamena dio je obrađen te je vjerojatno dio arhitekture koja se mora nalaziti u blizini. Također, od kamenih nalaza pronađeno je i nekoliko primjeraka brasnoga kamena i kameni žeton te ulomci kamenih žrvnjeva izrađenih od posebne vrste šupljikavog (vulkanskog podrijetla?) teškoga kamena koja se koristila u tu svrhu.

Literatura

- Jančevski, S., 1991., Najstarija prošlost Virovitice, Zavičaj, god. 1. br. 2, Virovitica, 20-21.
- Jelinčić, K., 2007., Izvješće s probnog arheološkog iskopavanja lokaliteta Orešac 2007., Zagreb, (elaborat).
- Jelinčić, K., 2008., Probno arheološko istraživanje u Orešcu 2007. godine, AIA 4, Zagreb.
- Minichreiter, K., 1985., Rekognosciranje terena općine Virovitica, GMS XIX/XX, Osijek, 41-51.
- Nemeth – Ehrlich, D., 1985., Rekognosciranje i sondiranje rimskog lokaliteta u Orešcu, OHAD XVII/1, Zagreb, 23-24.
- Nemeth – Ehrlich, D., 1986., Arheološka istraživanja u Orešcu kod Virovitice, Virovitički zbornik 1234-1984, Virovitica, 103-106.
- Salajić, S., 1993., Arheološki pregled virovitičkoga kraja, Kontura 3, Zagreb, 2-4.

- Salajić, S., 1994., Arheološki nalazi u Orešcu, Zavičaj, Glasilo za kulturu, znanost i umjetnost Matice hrvatske Virovitica, God. IV., br. 5-6, Slatina, Orahovica, Pitomača, Virovitica, 63.
- Salajić, S., 1996., Virovitica od predpovijesti do srednjega vijeka, Virovitica – izabrane teme, Virovitica, 53-56.
- Salajić, S., 2006., Lokalitet: Dvorina, HAG 2/2005, Zagreb, 70-71.
- Salajić, S., 2007., Lokalitet: Dvorina, HAG 3/2006, Zagreb, 96-97.
- Sekelj Ivančan, T., 1997., Izvještaj o probnom sondažnom iskopavanju na lokalitetu Orešac – Luka u 1997. godini, arhiva Instituta za arheologiju u Zagrebu, Zagreb.
- Sekelj Ivančan, T., 1999.-2000., Kasnoantičko groblje Orešac – Luka II, OpvscA 23-24, Zagreb, 203-215.
- Tkalčec, T., Ložnjak, D., 2000., Obilazak terena – općina Suhopolje u Virovitičko-podravskoj županiji, OHAD XXXII/3, Zagreb, 88-92.
- Tkalčec, T., Ložnjak, D., Dizdar, M., 2001., Terenski pregled općine Suhopolje u Virovitičko-podravskoj županiji, OHAD XXXIII/3, Zagreb, 90-95.
- Tkalčec, T., Ložnjak, D., Dizdar, M., 2002., Terenski pregled općine Suhopolje u Virovitičko-podravskoj županiji 2002., OHAD XXXIV/2, Zagreb, 57-62.
- Vikić, B., Gorenc, M., 1969., Prilog istraživanju antiknih naselja i putova u Sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Zagreb.

Summary

The excavations of 2008 are a follow-up of the trial excavation done in 2007. The trial trench was deepened and broadened southward, and a total of 40 m² was excavated.

Several layers and burials from Late Antiquity were excavated, although their context is difficult to determine, since a small surface was excavated. In the excavated complexes, a large quantity of various types of Roman pottery was found. The most frequent is coarse pottery, but there is also a large share of terra sigillata. Apart from coarse pottery, ceramics used in building construction (tubuli, tegulae, imbrices) and metal forging vessels were discovered as well. Among the glass artefacts, diverse vessel fragments prevail, and several armband and bead fragments were found too. Only a single bone token was found. Further tokens were uncovered which were made of stone and ceramic, along with whetstones and grindstones. The appearance of dross among the finds needs to be pointed out, as it appears in a much larger quantity in the broadened part of the trial trench than in the 2007. Along with dross, several fragments of fired bricks were found; since the bricks were fired only on one side, they may have been part of a kiln. Large quantities of dross and kiln fragments together suggest the existence of metallurgical activities, which rounds out the understanding of Bolentio thus far.